

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
<http://ageconsearch.umn.edu>
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

Acta oeconomica et informatica – mimoriadne číslo
Nitra, Slovaca Universitas Agriculturae Nitriae, 2012, s. 15–20

STAV A PERSPEKTÍVY POĽNOHOSPODÁRSKEHO PORADENSTVA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

THE CURRENT STATE AND PERSPECTIVES OF AGRICULTURAL EXTENSION IN THE SLOVAK REPUBLIC

Mária KADLEČÍKOVÁ, Michal FILO, Adriana VESELÁ, Zuzana KAPSDORFEROVÁ

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

The objective of this article is to deal with the establishment and mission of the agricultural extension in the Slovak Republic, to deal with its development during the economic transition and preparation for the EU accession, as well as for the after accession period. The extension service in the Slovak Republic was established on its institutional basis in 1998. Due to the lack of financial resources and not fully completed architecture of the whole system, the agricultural extension was not in position to fulfill the expectations of the agribusinessmen. After the accession of Slovakia to the EU, in 2007, this system was innovated in order to meet the conditions of Cross Compliance. In the Slovak Republic, 131 extentionists have been recently certified, 77 of them are considered to be generalists and 54 are specialists. The one extentionist services 9 370.38 ha of agricultural land and 44 farms. To the most important challenges of the Slovak extension service belong the improvement of the information dissemination about the possibilities of using the EU funds, the focus of the agro-food sector on more effective, dynamic and competitive market with agrarian commodities, the adaptation of agriculture on climate changes and on the sustainable management of natural resources in the agriculture.

Key words: extension service, extentionists, generalists, specialists, cross compliance, agricultural development

Poľnohospodárske poradenstvo vo svete a aj v našich slovenských súvislostiach prešlo viacerými vývojovými etapami. Významnú úlohu zohrávalo pri riešení poľnohospodárskych rozvojových aktivít už v 19. storočí a jeho význam sa podstatne zvýšil v období Zelenej revolúcie, kedy sa za jeho výraznej podpory zvýšili hektárové výnosy plodín. Na určitý čas sa zlepšila aj potravinová bezpečnosť vo svete, ako aj výživa hospodárskych zvierat. Od roku 1995 dochádza k prudkému narastaniu počtu podvyživených ľudí vo svete a poradenstvo sa tak zaraďuje medzi štyri kľúčové aktivity, ktorými možno vriešiť problém hladu (výskum, vzdelávanie, poradenstvo, investície do poľnohospodárstva a vidieckej infraštruktúry). Predložený príspevok sa zaobera rozvojom poradenstva v Slovenskej republike, a to najmä po roku 1990, hodnotí silné a slabé stránky tohto fenoménu z hľadiska rozvoja agrárneho sektora a poukazuje na súvislosti jeho postavenia po vstupe SR do EÚ, ako aj na produkčný a ekonomický vývoj tohto odvetvia v období zavádzania poľnohospodárskeho poradenstva v našich podmienkach.

Poľnohospodárske poradenstvo ako aj poľnohospodársky výskum sú do značnej miery prostriedkom verejného záujmu s vysokou mierou sociálnej návratnosti (Stiglitz, 1987). Pôvodne boli programy poľnohospodárskeho poradenstva koncipované ako podpora k rozšíreniu a prenosu poznatkov z výskumu do vidieckeho sektora s cieľom prispieť k zlepšeniu života farmárov. Poradenstvo v tejto podobe zahrňovalo transfer technologických zmien, ciele v oblasti rozvoja vidieka, manažérské zručnosti a neformálne vzdelávanie (Davis, 2009). Poľnohospodárske poradenstvo súčasnosti možno definovať ako komplexnú skupinu organizácií, ktoré podporujú ľudí zapojených do poľnohospodárskej produkcie a napomáhajú ich úsiliu riešiť problémy, sú prepojené na trh a ďalších účastníkov trhu v poľnohospodárskom hodnotovom

refažci a získavajú informácie, zručnosti a technológie na zlepšenie ich života.

Za najdiskutovanejšie otázky pri definovaní postavenia a dosahovaní úspechu poradenských služieb považujú Brent a Adams (1999) nielen jasný účel poskytovaných poradenských služieb, kvalitu a kvalifikáciu poradcov, využívanie masovokomunikačných prostriedkov a informačných technológií, rozšírenie spolupráce medzi poradenstvom a výskumom, ale aj implementáciu vidieckych rozvojových politík.

De Beer (2010) uvádza, že najdôležitejšie je brať do úvahy situáciu a potreby prijímateľov poradenských služieb, pretože tieto by mali formovať základ každého prijatého rozhodnutia smerom k vyšej špecializácii poradcov v porovnaní s generalizovanými prístupmi.

Pokiaľ sú farmári prístupní novým výzvam, ktorým čielí poľnohospodárstvo (životné prostredie, rozvoj vidieka atď.), mali by byť vytvorené následne aj zodpovedajúce poznatky. Pozorovania v šiestich krajinách EÚ (Francúzsko, Nemecko, Grécko, Holandsko, Španielsko a Veľká Británia) však podľa Laurenta, Cerfa a Labarthea (2006) poukazujú na to, že vznikajú neočakávané problémy, keď je poradenská pomoc pre poľnohospodárstvo prepojená s reguláciou trhu.

Ako konštatujú Labarthe a Laurent (2010), viaceré výsledky výskumu jednotne poukazujú na to, že je potrebné uplatňovať nový analytický rámec pre otázky verejnej politiky týkajúci sa vývoja národných systémov poľnohospodárskeho poradenstva (National Agricultural Extension Systems – NAES). NAES je pre členské štáty Európskej únie povinný poskytnúť poľnohospodárom technickú pomoc potrebnú na dosiahnutie súladu s európskymi predpismi (ekopodmienenosť grantov, hygienické zabezpečenie a pod.). Poradenské služby v európskych krajinách sa značne líšia a prechádzajú významnou reorganizáciou na národnej úrovni.

Materiál a metódy

Cieľom príspevku je poukázať na vznik a poslanie poľnohospodárskeho poradenstva v SR, na jeho vývoj v podmienkach trhovej ekonomiky a na vzájomné väzby poľnohospodárskeho poradenstva s vývojovými trendmi v agropotravinárskom sektore. Pozornosť sa sústredí na organizáciu poradenských služieb, na ich ľudské zdroje, systém vzdelávania a udeľovanie certifikácií pre poradcov. Ďalším zámerom je predstaviť problematiku súčasných výziev poľnohospodárskeho poradenstva v podmienkach nášho členstva v EÚ a zabezpečenia udržateľného poľnohospodárstva.

Z metodického hľadiska boli v príspevku použité metódy analýzy, syntézy a výpočet jednoduchých štatistických ukazovateľov. Na odhalenie silných a slabých stránok, príležitostí a ohrození poľnohospodárskeho poradenstva v SR bola využitá SWOT analýza. Zdrojom údajov boli Zelené správy Ministerstva pôdohospodárstva SR, databáza časových radov SLOVSTAT, Štatistické ročenky SR, World Development Indicators, databáza FAOSTAT, dokumenty Agroinštitútu v Nitre a dokumenty Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komory.

Výsledky a diskusia

Vznik a poslanie poradenstva v Slovenskej republike

V roku 2050 sa očakáva, že na svete bude 9,2 mld. ľudí. Preto sa už dnes hľadajú odpovede na otázku, ako vyrobíť dostatočný kvalitný potravín. V deklaráции FAO zo samitu organizovaného k problematike potravinovej bezpečnosti sa uvádzá, že najvýznamnejšími prostriedkami a determinantmi pri zvládnutí tejto celosvetovej výzvy je rast investícii do agropotravinárskeho rezortu, vzdelávania, výskumu a poradenstva. Poľnohospodárske poradenstvo má súčasť v rôznych častiach sveta plniť rozdielne úlohy, avšak jeho aktuálnosť vyplýva aj z nášho členstva v EÚ, pretože musíme plniť požiadavky krízového plnenia (cross compliance) a zabezpečiť zvýšenie našej absorpcnej kapacity pri čerpaní prostriedkov z Európskej únie (EÚ).

Do roku 1990 bolo v bývalom Československu poradenstvo rozvíjané v gescii Ministerstva pôdohospodárstva SR. Významnú úlohu v tomto smere plnil tzv. ústav sústav. Dôležitú úlohu pri prenose poznatkov do praxe zohrávali aj rezortné

výskumné ústavy a univerzity, ktoré spolupracovali najmä s odbormi vedy a rozvoja vtedajších generálnych riaditeľstiev tzv. výrobných hospodárskych jednotiek (VHJ), akými boli napr. Veľkovýkrmne Palárikovo, Agrokomplex či Slovosivo. V tomto smere bola do spolupráce s praxou zapojená v rámci rezortu pôdohospodárstva Vysoká škola poľnohospodárska, Vysoká škola veterinárska, Slovenská technická univerzita, Vysoká škola ekonomická a ďalšie. Samotný termín „poradenstvo“ sa v tomto období stotožňoval s obsahom termínu „prenos poznatkov do praxe“.

V roku 1990 vznikol pri Výskumnom ústave živočíšnej výroby v Nitre AGROSERVIS, ktorý integroval špecializované poradenstvo poskytované výskumnými ústavmi. Na Slovenskej poľnohospodárskej univerzite v Nitre sa začal vyučovať predmet podnikové poradenstvo a v roku 1991 britský ADAS prostredníctvom tzv. know-how fund zorganizoval prípravu prvých poradcov v Československu. V roku 1993 získalo 12 poradcov certifikát poľnohospodárskeho poradcu.

V roku 1995 sa poľnohospodárske poradenstvo koncepcne začalo budovať v rámci Ministerstva pôdohospodárstva SR prostredníctvom programu PHARE DESIPAP. Filozofia poradenstva vychádzala zo skúseností krajín EÚ, a to najmä Veľkej Británie, Holandského kráľovstva a Rakúska. V roku 1998 bol vytvorený štátny poradenský systém. Jeho inštitucionálne zabezpečenie obsahuje tabuľka 1. Na Slovensku bolo zriadených 22 regionálnych poradenských centier, z ktorých desať bolo pri výskumných ústavoch, 10 pri regionálnych pracoviskách Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komory (SPPK) a 2 v rámci súkromných firiem, ktorých činnosť sa však postupne dostala do útlmu kvôli nedoriešenej otázke financovania. Kriticky treba uviesť, že poradenstvo predstavovalo v tomto období trend, ktorého užitočnosť sa nepopierala. Ten-to systém sa však až do nášho vstupu do EÚ nikdy naplno ne-rozvinul.

Ciele poradenstva a jeho inštitucionálne usporiadanie

Ciele poľnohospodárskeho poradenstva sa počas procesu transformácie v agrorezorte postupne vyvíjali a menili v závislosti od priorit rezortu. Niektoré z nich pretrvali až do súčasnosti, avšak podstatná časť sa zmenila. Takýto trend je charakteristický aj pre svetové poľnohospodárstvo. Prioritami sa stávajú aktivity, ktoré sú zamerané na tvorbu vertikálnych a horizontálnych integrujúcich združení, rozvoj trhu, finalizáciu výrobkov a na udržateľné poľnohospodárstvo.

Medzi ciele poľnohospodárskeho poradenstva sa od roku 1991 zaraďujú:

Tabuľka 1 Inštitucionálne zabezpečenie štátneho poradenského systému

Inštitúcia (1)	Funkcia (2)
Ministerstvo pôdohospodárstva SR (3)	– zabezpečenie koordinácie (8)
Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora (SPPK) (4)	– participácia na zabezpečení poľnohospodárskeho poradenstva (9)
Agroinštitút Nitra (5)	– Centrum celoživotného vzdelávania (10)
ÚVTIP Nitra (6)	– zabezpečuje prevádzkovanie informačného centra prostredníctvom internetového portálu „AGROPORADENSTVO“ (11)
Regionálne poradenské centrá (7)	– organizácia seminárov, školení, dní pola, dní chovu hospodárskych zvierat, dní techniky. Poskytovanie základných údajov o databáze poradcov (12)

Zdroj: Agricultural Extension Services and Market Regulation a vlastné výsledky

Source: Agricultural Extension Services and Market Regulation and own results

Table 1 Institutional Basis of the State Extension Service

(1) institution, (2) function, (3) Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, (4) Slovak Agricultural and Food Chamber, (5) Agroinstitute Nitra, (6) Institute of Scientific and Technical Information for Agriculture, (7) Regional consulting centres, (8) coordination function, (9) participation on provision of agricultural consulting, (10) Centre of lifelong learning, (11) running of information centre via internet portal 'AGROPORADENSTVO', (12) organization of seminars, trainings, 'days of field', 'days of animal breeding', 'days of machinery'. Provision of basic data concerning the database of consultants

- zabezpečenie transformácie poľnohospodárstva na trhovú ekonomiku,
- zabezpečenie transferu moderných technológií do praxe,
- rozvoj manažmentu a marketingu,
- zabezpečenie potravinovej bezpečnosti štátu,
- rast kvality výstupov poľnohospodárskej výroby,
- podpora rozvoja vidieka,
- podpora rozvoja ľudských zdrojov,
- poskytovanie ľahko dostupných informácií agropodnikateľom o vývojových trendoch v pôdohospodárstve,
- príprava rezortu na vstup do EÚ,
- zabezpečenie udržateľného rozvoja prírodných zdrojov,
- príprava projektov pre čerpanie z fondov EÚ (SAPARD, PHARE a ďalšie),
- zabezpečenie rozvoja aktivít spadajúcich do oblasti verejného záujmu (public goods).

V predvstupovom období poradenstvo zohralo významnú úlohu najmä pri transformácii poľnohospodárskych podnikov, raste kvality poľnohospodárskej produkcie, vo využívaní predvstupových zdrojov EÚ (napr. program SAPARD). Výrazná však bola aj podpora pri vstupe do EÚ, a to najmä z hľadiska pripravenosti ľudských zdrojov. Kriticky však treba uviesť, že očakávania prvovýrobcov od poradenstva boli vysoké, avšak jeho nedokončená architektúra, finančná nedostatočnosť a neucelená anatómia spôsobili, že poradenstvo nedokázalo zvládnúť náročné úlohy, ktoré sa vyžadovali od moderného konkurencieschopného trhového poľnohospodárstva.

Vývoj poľnohospodárskeho poradenstva po vstupe SR do EÚ

Poradenstvo nadobúda na svojej dôležitosti po vstupe SR do EÚ, a to v súvislosti s uplatňovaním krížového plnenia (cross compliance). Podľa nariadenia rady č. 1782/2003/ES musí byť pôdohospodársky poradenstvý systém zameraný minimálne na požiadavky definované v zákonných normách hospodárenia (Statutory Management Requirements – SMRs, v preklade Štatutárne riadiace požiadavky) a na udržanie pôdy v dobrom poľnohospodárskom a ekologickom stave. Keďže ide o priame spojenie medzi vyplácaním priamych platieb a dodržiavaním základných noriem a povinností, práve táto skutočnosť viedla k novej, avšak ešte stále nedokončenej architektúre poradenstvénho systému v roku 2007. Pre štruktúru poľnohospodárskeho poradenstva v Slovenskej republike a jeho organizačný manažment je charakteristické, že v súčasnom období v SR neexistuje celoplošne pôsobiaca poradenstvá inštitúcia.

V záujme jednotného pôsobenia systému pôdohospodárskeho poradenstva je inštitucionálne usporiadanie poradenstva na Slovensku nasledovné:

1. Orgány Európskej únie.
2. Národná rada Slovenskej republiky.
3. Vláda Slovenskej republiky.
4. Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky:
 - Rada pre pôdohospodárske poradenstvo.
 - Odbor vedy a výskumu Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR.
 - Pôdohospodárska platobná agentúra (PPA).
5. Agroinštitút Nitra – Centrum pôdohospodárskeho poradenstva.
6. Regionálne infoterminály.

7. Národné lesnícke centrum (Ústav lesníckeho poradenstva a vzdelávania, Zvolen).
8. Rezortné inštitúcie (výskumné ústavy).

Ludské zdroje v slovenskom poradenstvom systéme

Záujem o pôsobenie v poľnohospodárskom poradenstve bol hneď od začiatku veľký. Súviselo to zrejme s očakávaním vysokej podpory poradenstva zo strany štátu a zaradením tejto aktivity medzi priority nášho agrárneho sektora po vstupe do EÚ. Už v roku 2000 bolo v databáze poradcov registrovaných 300 poradcov a 100 poradenských firiem majúcich súkromný charakter. Našim vstupom do EÚ sa však počet poradcov výrazne zmenil, a to najmä v dôsledku plnenia požiadaviek vyplývajúcich z cross compliance vo vzťahu k poradenstvu. Certifikácia poradcov sa stala podstatne náročnejším procesom. V súčasnosti je registrovaných 131 certifikovaných poradcov, z ktorých 77 patrí medzi generalistov a 54 medzi špecialistov. V tomto smere sa značne líšime od ostatných krajín EÚ, v ktorých špecialisti prevládajú.

Zo 75 necertifikovaných poradcov je 30 generalistov a 45 špecialistov. Tento stav nie je možné považovať za relevantný vo vzťahu k rastu kvality a efektívnosti agrorezortu, ale ani vo vzťahu k schopnosti čerpäť finančné zdroje prichádzajúce z EÚ, ktoré sú určené pre poradenstvo.

Podstatná je v týchto súvislostiach poddimenzovanosť stavu poradcov. Na jedného poradcu pripadá 9 370,38 ha p. p. a 44 podnikateľských subjektov. Na toto programovacie obdobie je pre poradenstvo vyčlenených z EÚ 8,57 mil. €, doteraz však bolo vyčerpaných len 673,93 tis. €.

Systém vzdelávania a certifikácie poradcov

Systém vzdelávania poradcov sa skladá z povinného vzdelávania spojeného s obhajobou vzorového projektu ako súčasti akreditačného procesu a z doplnkového vzdelávania, ktoré má cyklický charakter a skladá sa zo všeobecnej časti a z odbornej časti. Na ne nadväzuje nadstavbový kurz zameraný na personálnu komunikáciu. Výstupy práce poradcu sa hodnotia na základe referencií o kvalite jeho služieb, realizovaných projektov z eurofondov a ďalších kritérií. Celkovo je akreditovaných Ministerstvom školstva SR 27 modulov vzdelávania poradcov. Medzi akreditovanými programami sú napr. také, ako modul s tematickým zameraním 101 Životné prostredie, 102 Verejné zdravie, zdravie zvierat a rastlín, 200 Ekonomika, 300 Manažment a marketing, 400 Živočíšna výroba a 600 Rastlinná výroba.

Technickou súčasťou Centrálneho pôdohospodárskeho poradenstvénho systému, ktorého misiou je zabezpečovať kvalifikované a kvalitné pôdohospodárske poradenstvo v SR, sú okrem iného aj tzv. regionálne infoterminály. Ide o kontaktné počítačové pracoviská, ktoré sú plošne rozmiestnené po celom území SR na miestach dostupných pre potenciálnych užívateľov. Pri každom infoterminály sú rozmiestnené aj tzv. infopulty, na ktorých sú dostupné vytlačené materiály (letáky, príručky, listovky atď.).

Silné a slabé stránky, príležitosti a ohrozenia slovenského poľnohospodárskeho poradenstva

Na základe uskutočnej analýzy SWOT bolo vytipovaných niekoľko silných a slabých stránok, ale aj príležitostí a ohrození slovenského poľnohospodárskeho poradenstva. Výsledky sú obsiahnuté v tabuľke 2.

Tabuľka 2 Silné a slabé stránky, príležitosti a ohrozenia polnohospodárskeho poradenstva v SR

Silné stránky (1)	Slabé stránky (2)
<ul style="list-style-type: none"> – dostatok vysokokvalifikovaných odborníkov – poradcov špecialistov a generalistov – relatívne jednoduchý systém certifikácie a vzdelávania – funkčná previazenosť medzi zúčastnenými inštitúciami je pomerne jednoduchá, čo platí najmä o dostupnosti vzdelávacích centier a poskytovaní informácií o poradenstve na domovských stránkach, ale aj v organizáciách, kde sú umiestnené infoterminály 	<ul style="list-style-type: none"> – nedostatočné financovanie poradenských služieb, ktoré sú založené skôr na komerčnom princípe, ako na podpore štátu – nedostatočné využívanie zdrojov EÚ na financovanie poradenských aktivít; poskytnutý objem sa plní len na 7,9 % – absence zodpovednej organizácie za koordináciu celého procesu; plnenie úloh súvisiacich s poradenstvom je roztriedené medzi viacerými organizáciami
Príležitosti (3)	Ohrozenia (4)
<ul style="list-style-type: none"> – koordinácia celého procesu polnohospodárskeho poradenstva jednou inštitúciou – dôslednejsie čerpania finančných prostriedkov z fondov EÚ – poradenstvo orientovať viac na rast trhu, aby agropodnikatelia dosahovali vyššiu finalizáciu nimi vyrobených produktov – posilnenie štátnych dotácií na poradenstvo týkajúce sa udržateľného riadenia prírodných zdrojov – využívanie moderných metód vzdelávania poradcov a farmárov (napr. e-learning) – poradenské aktivity zamerané na posilňovanie vertikálnych a horizontálnych integrujúcich väzieb, a to aj v záujme tvorby odbytových družstiev/asociácií, aby sa tak rezort vyhol negatívnemu vplyvu kolísania cien 	<ul style="list-style-type: none"> – strata finančnej podpory zo strany štátu – farmári nebudú dalej ochotní financovať poradenské služby – poradenstvo nebude ekonomicky atraktívne a tak dôjde k zániku mnohých poradenských firiem a jednotlivci sa nebudú venovať tejto činnosti – pokračovanie útlmu polnohospodárskej a potravinárskej produkcie v SR – v dôsledku nedostatku finančných prostriedkov sa nebude venovať dostatočná pozornosť vzdelávaniu poradcov a farmárov

Zdroj: vlastné výsledky

Table 2 Strengths and weaknesses of the Slovak extension service
(1) strengths, (2) weaknesses, (3) opportunities, (4) threats

Source: own results

Súvislosti medzi vývojovými trendmi slovenského polnohospodárstva a implementáciou poradenského systému

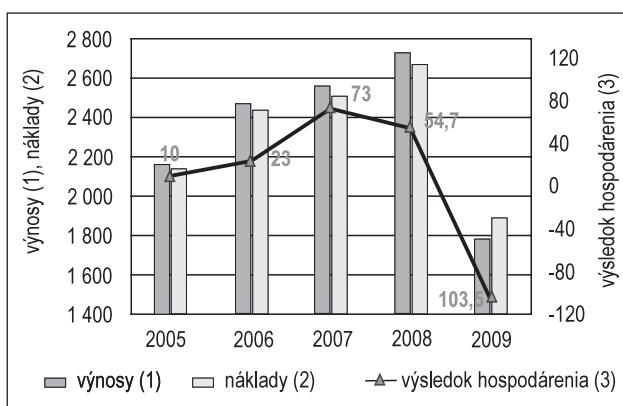
Cieľom tejto časti príspevku je predovšetkým poukázať na podmienky v akých došlo k rozvoju pôdohospodárskeho poradenstva na Slovensku, a to vo vzťahu k vývoju agrárneho rezortu. Slovenské poľnohospodárstvo, vidiek, potravinársky priemysel, lesníctvo, vodné hospodárstvo a rybárstvo boli v posledných 20 rokoch výrazne ovplyvňované transformačným procesom, prípravou na vstup do EÚ, ako aj samotným vstupom do tohto integračného celku. Zároveň dochádzal k zavádzaniu nových progresívnejších technológií do poľnohospodárstva a potravinárskeho priemyslu. Taktiež sa inovuje architektúra rozvoja vidieckeho priestoru. V tomto kontexte zohralo významnú úlohu aj pôdohospodárske poradenstvo. Uvedené trendy napriek očakávaniam nepriniesli

pozitívny vplyv na vývoj agrárneho rezortu, skôr naopak. Nižšie uvedená analýza vybraných ukazovateľov potvrdzuje, že transformácia, ale najmä vstup SR do EÚ zachytili našich poľnohospodárov a potravinárov len čiastočne pripravených. Potravinová bezpečnosť štátu sa znížila z takmer 90 % na 47 % a postupne sa zhoršovali ekonomicke a produkčné ukazovatele.

Od roku 1994 do roku 2000 sa slovenské poľnohospodárstvo ako celok nachádzalo v strate. Zisk bol dosiahnutý až v roku 2005 a celkové výnosy prevyšovali celkové náklady až do roku 2008. V roku 2009 slovenské poľnohospodárstvo zaznamenalo opäť stratu (obrázok 1). Podiel poľnohospodárstva, rybolovu a chovu rýb na HDP od roku 1990 ustavične klesal a v roku 2009 dosiahol iba 3,58 % (v roku 1990 bol pre porovnanie podiel poľnohospodárstva na HDP 6,60 %). Obdobný trend možno badať aj vo výrobe potravín, ktorá sa na HDP v roku 1995 podieľala 3,12 % a v roku 2009 už iba 1,62 %.

Pre slovenské poľnohospodárstvo je tiež charakteristický úbytok celkovej poľnohospodárskej, ako aj ornej pôdy. V tejto súvislosti treba podotknúť, že v roku 2004 došlo k zmene metodického prístupu štatistického vykazovania výmery využívanej poľnohospodárskej pôdy, a to na základe ortofoto máp. V Slovenskej republike klesá výmera obilních, zemiakov a strukovín. V roku 2009 zaznamenali medziročný nárast zberové plochy cukrovej repy. V porovnaní s ostatnými plodinami mali neštandardný vývoj zberové plochy repky olejnej a slnečnice, na ktoré poukazuje obrázok 2. Klesajú aj početné stavy hovädzieho dobytku, ošípaných a hydiny.

Analogicky tomuto trendu zodpovedá vývoj počtu trvale činných pracovníkov v poľnohospodárstve, ktorý klesol z 326 660 v roku 1990 na 35 023 v roku 2009. To predstavuje približne 1,51 % z celkového počtu pracujúcich v SR. Z množstva rôznych ukazovateľov, ktorími možno poľnohospodárstvo charakterizať, sa iba niekoľko využívalo pozitívne. Medzi ne patrí priemerná mzda v poľnohospodárstve (ale aj v potravinárstve), ktorá v roku 2009 dosiahla úroveň 597,54 € (vo výrobe potravín a nápojov 706,60 €). Tu však treba poznamenať, že pôdohos-

Obrázok 1 Vývoj výnosov, nákladov a hospodárskeho výsledku v poľnohospodárstve v obdobi rokov 2005 – 2009 v mil. €

Zdroj: Zelená správa, 2010

Figure 1 The Development of Revenues, Costs and Profits in the Agricultural Sector in the years 2005 – 2009 in mil. €
Source: Green Report, 2010
(1) revenues, (2) costs, (3) profit

Tabuľka 3 Počet podnikov v agropotravinárskom komplexe (APK)

Ukazovateľ	Rok (1)	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Počet podnikov v odvetviach APK spolu (2)	2001	26 383	15 021	x	17 298	18 520	18 573	
– poľnohospodárstvo (3)	1 250	21 863	8 977	x	8 934	9 013	9 069	
– poľnohospodárske služby (4)	317	1 322	1 761	2 769	3 494	4 180	4 188	
– potravinársky priemysel (5)	434	3 198	4 283	4 887	4 870	5 327	5 316	

x – údaj nie je známy

x – data unknown

Zdroj: Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike 1996, Zelená správa, Zelené správy za roky 2001 – 2010

Source: Report on agriculture and food sector in the Slovak Republic 1996 (Green Report), Green Reports 2001 – 2010

Table 3 The number of enterprises in the agro-food complex

(1) indicator / year, (2) total number of enterprises in Agro-food Complex branches, (3) agriculture, (4) agricultural services, (5) agricultural industry

podarstvo je dlhodobo charakterizované mzdovou disparitou voči slovenskej ekonomike a v roku 2009 priemerná mzd v ňom dosiahla iba 78,60 % priemernej mzdy v hospodárstve.

Na vývoj počtu podnikov v APK poukazuje tabuľka 3. Za hraničný agroobchod vykázal kladné saldo naposledy v roku 1991. V roku 2009 prevýšil dovoz agrokomodít ich vývoz o 872 mil. €.

V roku 2009 bola priemerná výmera farmy podľa štrukturálneho zisťovania fariem celkom 28,1 ha p. p. Registrované farmy mali priemernú výmeru 208 ha p. p. a neregistrované fyzické osoby 1,3 ha p. p. Najväčšiu priemernú výmeru dosahovali štátne podniky (1 560 ha p. p.) a poľnohospodárske družstvá (1 268 ha p. p.). Z registrovaných fariem sa najmenšou priemernou výmerou vyznačovali farmy fyzických osôb (45 ha p. p.).

Veková štruktúra strojov v rastlinnej a živočíšnej výrobe je poznačená vysokým podielom strojov nad 12 rokov (v roku 2009 v rastlinnej výrobe 69% a v živočíšnej výrobe 37%).

Podpora na hektár poľnohospodársky využívanej pôdy bola na Slovensku v roku 2009 na úrovni 79,93 % priemeru EÚ-27, čo predstavovalo 239 €.ha⁻¹. Z krajín V4 bola na tom v danom roku lepšie iba Česká republika. Najviac podporovaní boli poľnohospodári na Malte (1 577 €.ha⁻¹). Vývoj spotreby hnojív v kg.ha⁻¹ornej pôdy naznačuje, že naše poľnohospodárstvo sa stáva intenzívnejším. Nenasvedčuje tomu však vývoj počtu traktorov na 1 000 ha ornej pôdy, ktorý stagnuje až klesá (rovnakako ako vývoj ostatných kategórií strojov v prepočte na 1 000 ha

ornej pôdy). Treba tiež podotknúť, že podľa Štatistického úradu SR klesla v roku 2009 medziročne aj už vyššie spomínaná celková spotreba priemyselných hnojív v tonách čistých živín v prepočte na 1 ha ornej pôdy. Zaujímavosťou pritom je, že takmer polovica obyvateľov SR žije na vidieku (43,32 % v roku 2009). Tento údaj v porovnaní s rokom 1990 zostáva prakticky nezmenený, čo posilňuje skoršie tvrdenia o vidieckom charaktere našej krajiny.

Záver

Pôdohospodárske poradenstvo doteraz nezohráva prioritnú pozíciu a to aj napriek tomu, že jeho dôležitosť sa našim vstupom do EÚ výrazne zvýšila a to najmä pri čerpaní priamych platiab.

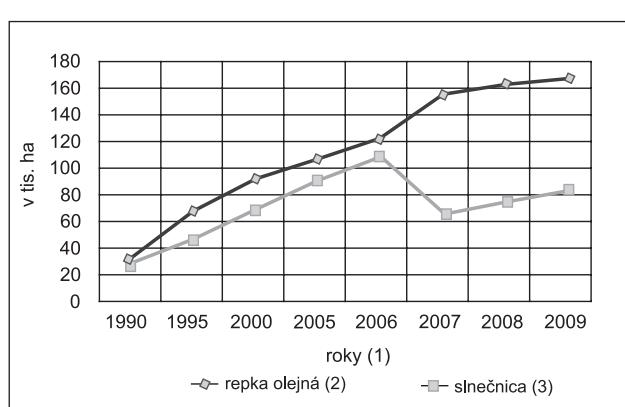
Za hlavné výzvy, ktoré musí slovenské poľnohospodárske poradenstvo zvládnúť smerom do budúcnosti považujeme:

- poverenie jednej inštitúcie koordináciou celého procesu poradenstva,
- zlepšenie čerpania prostriedkov na poradenské aktivity z fondov EÚ, a to dynamickejšou formou poskytovania informácií a plošnejšie zameraným vzdelávaním agropodnikateľov,
- zvýšenie štátnej dotácie na poradenstvo súvisiace s udržateľným riadením prírodných zdrojov.

Okrem toho je potrebné poradenstvo orientovať viac trhovo, aby agropodnikatelia dosahovali vyššiu finalizáciu nimi vyrábencích produktov. Poradenské aktivity by sa mali zamerať na posilňovanie vertikálnych a horizontálnych integrujúcich väzieb. Dôležitá je tvorba odbytových družstiev (asociácií), vďaka ktorým sa pôdohospodársky rezort môže vyhnúť negatívnemu kolísaniu cien.

Súhrn

Cieľom príspevku je poukázať na vznik a poslanie poľnohospodárskeho poradenstva v SR, na jeho vývoj v období transformácie ekonomiky, prípravy na vstup do EÚ, ako aj po samotnom vstupe do tohto zoskupenia štátov. Kvôli finančnej poddimenzovanosti a neúplnej architektúre však poradenstvo nenaplnilo očakávania, ktoré do neho vkladali agropodnikatelia. Po vstupe SR do EÚ dochádza v roku 2007 k inovácii celého systému a to tak, aby zodpovedal podmienkam krízového plnenia. V SR je v súčasnom období certifikovaných 131 poradcov, z ktorých 77 pôsobí v pozícii generalistov a 54 sa považuje za špecialistov. Na jedného poradcu pripadá 9 370,38 ha poľnohospodárskej pôdy a 44 poľnohospodárskych subjektov. Medzi najväčšie výzvy poradenstva patrí zlepšenie informovanosti o čerpaní prostriedkov z eurofondov, orientácia

Obrázok 2 Vývoj zberových plôch repky olejnej a slnečnice v tis. ha
Zdroj: Štatistické ročenky Slovenskej republiky za roky 1992 – 2010, Zelená správa**Figure 2** The Development of Harvesting Arrears of Rapeseed and Sunflowers in Thousands Hectares
Source: Statistical Yearbooks of the Slovak Republic 1992 – 2010, Green Reports 2001 – 2010
(1) year, (2) rapeseed, (3) sunflower

agrosektora na dynamický, efektívny a konkurencieschopný trh s agrokomitami, zvládnutie prispôsobenia sa klimatickým zmenám, ako aj zabezpečenie udržateľného manažmentu prírodných zdrojov a zvýšenie odolnosti voči krízovým javom v poľnohospodárstve.

Kľúčové slová: poradenské služby, poradcovia, generalisti, špecialisti, krízové plnenie, rozvoj poľnohospodárstva

Príspevok vznikol za podpory riešenia grantovej úlohy MŠ SR č. 1/0230/09 „Konkurencieschopnosť agropotravinárskych podnikov SR na európskom trhu potravín“.

Literatúra

AGRICULTURAL Extension Services and Market Regulation : Learning from a Comparison of Six EU Countries. In: Journal of Agricultural Education and Extension, vol. 12, 2006, no. 1, p. 5 – 16. ISSN 1750-8622.

AGROINŠTITÚT NITRA. [online]. [cit. 2011-04-20]. Dostupné na: <<http://agroinstitut.sk/>>.

BRENT, J. K. – ADAMS, B. R. G. 1999. Extension, research and farm competitiveness in Central and Eastern Europe, Part 2 [online]. 1999 [cit. 2011-05-05]. Dostupné na: <<http://www.fao.org/sd/exdirect/exan0037.htm>>.

DAVIS, E. K. 2009. The Important Role of Extension Systems. In: Agriculture and Climate Change: An Agenda for Negotiation in Copenhagen for Food, Agriculture, and the Environment [online], 2009 [cit. 2011-05-05]. Dostupné na: <http://www.ifpri.org/sites/default/files/publications/focus16_11.pdf>.

DE BEER, L. 2010. The specialist or the generalist : what does the year 2000 and beyond require for sustainable agricultural development? In: South African Journal of Agricultural Extension [online], 2010, vol. 29 [cit. 2011-05-05]. Dostupné na: <<http://www.ajol.info/index.php/sajae/article/view/3629>>. ISSN 0301 603X.

FAO. FAOSTAT. Dostupné na: <<http://faostat.fao.org/>>.

LABARTE, P. – LAURENT, C. 2010. The contribution of the theory of services economics to analyze the transformations of public policies : The case of agricultural extension. In ISDA 2010. Mont-

pellier, 2010 [online], 2010 [cit. 2011-05-05]. Dostupné na: <<http://www.isda2010.net/var/isda2010/storage/original/application/2a82e625ea46d5a381e572c355ec4192.pdf>>.

LAURENT, C. – CERF, M. – LABARTE, P. 2006. http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/search/detailmini.jsp?_nfpb=true&_&ERICExtSearch_SearchValue_0=EJ830195&ERICExtSearch_SearchType_0=no&accno=EJ830195

SPRÁVA o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike 1996 : Zelená správa. Bratislava : Ministerstvo pôdohospodárstva Slovenskej republiky, 1996. 118 s. ISBN 80-88880-00-9.

STIGLITZ, J. E. 1987. Some Theoretical Aspects of Agricultural Policies. In: The World Bank Research Observer, vol. 2, 1987, no. 1, p. 43 – 60. ISSN 0257-3032.

Štatistické ročenky Slovenskej republiky za roky 1992 – 2010.

ŠÚSR. Databáza časových radov SLOVSTAT. Dostupné na: <<http://www.statistics.sk/pls/elisw/vbd>>.

THE World Bank. World Development Indicators. Dostupné na: <<http://data.worldbank.org/indicator>>.

ZELENÉ správy za roky 2001 – 2010. [online]. [cit. 2011-04-20]. Dostupné na: <<http://www.mpsr.sk/sk/index.php?navID=122>>.

Kontaktná adresa:

Dr.h.c. doc. Ing. Mária Kadlecíková, CSc., Katedra manažmentu, Fakulta ekonomiky a manažmentu, SPU v Nitre Tr. Andreja Hlinku 2, 949 76 Nitra, e-mail: maria.kadlecikova@uniag.sk; Ing. Michal Filo, Katedra manažmentu, Fakulta ekonomiky a manažmentu, SPU v Nitre Tr. Andreja Hlinku 2, 949 76 Nitra, e-mail: michal.filko@uniag.sk; Ing. Adriana Veselá, PhD., Katedra manažmentu, Fakulta ekonomiky a manažmentu, SPU v Nitre, Tr. Andreja Hlinku 2, 949 76 Nitra, e-mail: adriana.vesela@uniag.sk; Ing. Zuzana Kapsdorferová, PhD. Katedra manažmentu, Fakulta ekonomiky a manažmentu, SPU v Nitre, tel.: +421/37/641 51 23, 51 31, e-mail: zuzana.kapsdorferova@uniag.sk